

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ РЕГІОНУ В ДЕМОГРАФІЧНОМУ ВИМІРІ

Дяченко Б.І., Газуда Л.М., Войтенко Г.В., Бібен І.І.

Існуюча демографічна ситуація в Україні негативно впливає на формування і використання трудового потенціалу. Трудовий потенціал складається з багатьох елементів, головним з яких є здоров'я працівників, освіта, професіоналізм, моральність, вміння працювати в колективі, творчий по-

тенціал, активність, організованість, ресурси робочого часу та ін.

В окремих наукових працях дослідників стверджується, що залежно від багатьох обставин можливості людських ресурсів як фактора економічного розвитку можуть бути більшими або меншими при однаковій кількості трудоактивного населення. Тому набір характеристик, які використовуються в науковій літературі для визначення можливості ефективної праці, не в повній мірі відповідають реаліям сучасної економіки. Цей набір доцільно розширити на основі трудового потенціалу [1].

В наукових джерелах дається неоднозначне трактування поняття "трудовий потенціал". Наведемо окремі визначення цієї категорії.

Дяченко Борис Іванович, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, менеджменту і маркетингу УжНУ,

Газуда Леся Михайлівна, старший викладач кафедри економіки, менеджменту і маркетингу УжНУ,

Войтенко Галина Володимирівна, пошукувач кафедри економіки, менеджменту і маркетингу УжНУ,

Бібен Іван Іванович, пошукувач кафедри економіки, менеджменту і маркетингу УжНУ

1. Трудовий потенціал – це інтегральна оцінка і кількісних, і якісних характеристик економічно активного населення [2].

2. Під трудовим потенціалом треба розуміти “розвинуту в даному суспільстві сукупність демографічних, соціальних, духовних характеристик та якостей трудо-активного населення, котрі реалізуються або можуть бути реалізовані в межах і шляхом існуючої системи відносин за участю в процесі праці й суспільної діяльності” [3].

Складові трудового потенціалу характеризують:

- психофізіологічні можливості участі в суспільній діяльності;
- можливості нормальних соціальних контактів;
- здатність до генерації нових ідей, методів, уявлень;
- раціональність поведінки;
- наявність знань і навичок, необхідних для виконання визначених обов’язків і видів робіт;
- пропозиція на ринку праці.

Аналізуючи визначення даної категорії відомі вітчизняні науковці М.І. Долішній та С.М.Злупко відмічають, що “... характерним для київських дослідників трудового потенціалу було акцентування на його демографічних параметрах. У львівському науковому осередку поряд з демографічними більше досліджували економічні, освітні, соціальні, медичні, екологічні, психологічні параметри. Підтвердженням цьому є двотомна монографія “Соціально-трудова потенціал: теорія і практика” [4].

У вітчизняній науці новаторські підходи з’ясування суті трудового потенціалу здійснили львівські науковці (Інститут регіональних досліджень НАН України), як відмічають згадані дослідники, “... нові підходи до трудового потенціалу з акцентом на його якісні параметри помітно проявилися вже в середині 80-х років, коли у Львівському відділенні Інституту Економіки АН України була розроблена програма досліджень “Інститут проблем людини.” У виданій на основі цих досліджень монографії “Якість трудового потенціалу” (Київ, 1986) вперше її автори М.І. Долішній, С.М.Злупко та інші включили широкий спектр які-

сних характеристик. Останні згодом послужили вихідною базою для подальших досліджень новаторського характеру, які, на жаль, окремі оглядачі наукового доробку не помічають” [5].

Поняття “трудова потенціал” багатоаспектне і не випадково провідні вітчизняні науковці відмічають: “Не можна забувати, що трудова потенціал є насамперед носієм національної культури, яку потрібно розуміти розширено, тобто включати в неї господарську діяльність з усіма її організаційними, технічними, етичними, економічними та іншими компонентами, у взаємодії яких розкривається природа і функціонування трудового потенціалу, які завжди персоніфікують конкретні люди. Ось чому поняття “культура” входить органічно в трудова потенціал нації етнічної й політичної. Цей аспект у вивченні трудового потенціалу, як українське сьогодення, набирає особливого значення з точки зору розбудови національної економічної системи. Між тим, підходи до цих аспектів трудового потенціалу замулені багаторічним їх нехтуванням. Щоб легше було цей намул згребти, потрібно повніше використовувати цінності вітчизняної економічної думки до тоталітарної доби. В ній містяться наукові аргументи поглибленого вивчення етнопсихологічних особливостей трудового потенціалу – головного фактора розбудови національної економіки” [4, с.44-45].

Отже, у розвитку економіки особливе місце належить населенню, найважливіша функція якого полягає у відтворенні трудового потенціалу, без якого жодна економіка неможлива. Тому в центрі уваги дослідників має бути розвиток народонаселення з погляду його трудоресурсної продуктивності, тобто народження працездатних поколінь. Науковці Львівського наукового осередку вкладаючи в поняття “трудова потенціал” нові компоненти, розширюють діапазон досліджень багатогранних аспектів цієї категорії, і відмічають, що немає однозначності у його трактуванні. Зокрема, у першому визначенні мова йде про “економічно активне населення”, у другому – про “трудова активне населення”. Тобто науковці, які дають визначення категорії “трудова потенціал”, виходять з поділу населення за методикою міжнародної організації праці (МОП), про що зокрема засвідчує схема 1.

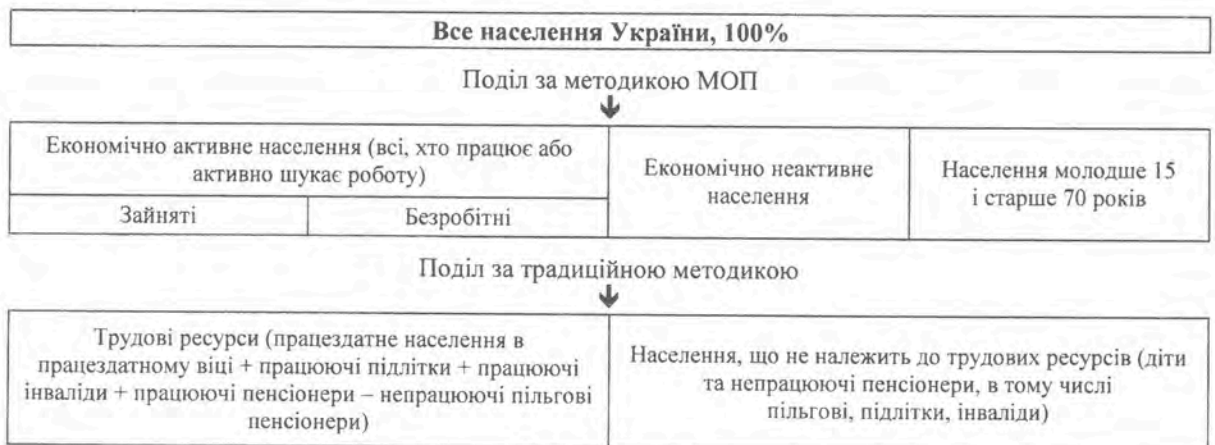

Рис. 1. Варіанти класифікації населення за методиками МОП і традиційною.

З наведеної схеми видно, що за кількісно-якісними показниками економічно активне населення за методикою МОП не співпадає з трудовими ресурсами за традиційною методикою.

По-друге, підходи до класифікації населення за методикою МОП, викладені у схемі й можуть бути використані на регіональному рівні, для визначених територій окремих регіонів (гірських і передгірних), а також для міської та сільської місцевості.

По-третє, розглядаючи населення як сукупність людей, що проживають на визначеній території (в країні, області, місті, районі, селі тощо), слід пам'ятати, населення – це те джерело, з якого утво-

рюються всі інші групи людей (у схемі 1 це економічно активне та економічно неактивне, молодше 15 років і старше 70 років (за методикою МОП), та трудові ресурси і населення, що не належить до трудових ресурсів за традиційною методикою.

Вивчення чисельності, складу і динаміки населення є предметом демографічних досліджень. Такі дослідження надзвичайно важливі і для економічних наук. Економісти розглядають населення як джерело ресурсів для праці, як носія певних економічних відносин і, що дуже важливо, як споживача, що формує попит. Чисельність, склад і показники природного руху населення України та Закарпатської області наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Чисельність, склад і показники природного руху населення України та Закарпатської області (1989 – 2000 рр.) *

Параметр	Україна ¹				Закарпатська область ²			
	1989	1996	2000	2001	1989	1997	2000	2001
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Кількість наявного населення, млн.	51,7	51,3	49,7	49,3	1,252	1,288	1,284	1,282
міське	34,6	34,8	33,8	33,5	0,515	0,503	0,500	0,499
сільське	17,1	16,5	15,9	15,8	0,737	0,785	0,784	0,783
у відсотках до всього населення								
міське	67	68	68	68	41,1	39,1	39,0	38,9
сільське	33	32	32	32	58,9	60,9	61,0	61,0
2. Кількість, тис. осіб народжених у т. ч. у сільській місцевості померлих	691,0	492,9	389,2	385,1	21,3	15,7	13,9	14,5
	219,9	184,5	149,8	147,1	12,9	10,4	9,1	9,5
	600,6	792,6	739,2	758,1	11,3	13,9	14,4	14,0
у т. ч. у сільській місцевості природний приріст	259,8	316,2	299,2	301,0	7,2	8,9	9,1	8,9
	90,4	-299,7	-350,0	-373,0	10,0	1,8	-0,5	0,5
у т. ч. у сільській місцевості	-39,9	-131,7	-149,4	-153,9	5,7	0,5	0	0,6
2.1 На 1000 населення								
кількість народжених,	13,3	9,6	7,8	7,8	17,0	12,2	10,8	11,3
кількість померлих,	11,6	15,4	14,8	15,3	9,0	10,8	11,2	10,9
природний приріст	1,7	-5,8	-7,0	-7,5	8,0	1,4	-0,4	0,4

* Джерела:

1. – Народне господарство Української РСР у 1990 році. Статистичний щорічник. (Міністерство статистики Української РСР. – К.: Техніка, 1991. – с. 20,40,41;
– Україна у цифрах у 2000 році: Корот. стат. довід./ Держкомстат України. – К.: Техніка, 2001. – С. 176 – 180;
– Україна у цифрах у 2001 році: Корот. стат. довід./ Держкомстат України. – К.: Техніка, 2002. – С. 181.
2. – Народне господарство Закарпатської області в 1990 році: Статистичний збірник / Закарпатське обласне управління статистики. – Ужгород, 1991. – С. 11-16;
– Закарпаття 1999: Статистичний щорічник / Закарпатське обласне управління статистики. – Ужгород, 2000. – С. 254-269
– Закарпаття 2000: Статистичний щорічник / Закарпатське обласне управління статистики. – Ужгород, 2001. – С. 295-306.

З даних наведеної таблиці зробимо наступні висновки: **по-перше**, чисельність населення України за рахунок природного руху (це результат процесів народження та смерті людей) постійно скорочується. Така негативна тенденція особливо проявляється з 1996 року. Якщо з 1989 року по 1996 рік чисельність населення зменшилась на 400 тис. чоловік, то в 1996 році чисельність його зменшилась майже на 300 тис. чоловік, у 2000 році – на 350 ти-

сяч і в 2001 році – на 373 тисячі чоловік; **по-друге**, більш інтенсивно скорочується чисельність сільського населення України. Якщо за 1996 рік населення України в цілому зменшилось на 0,58 %, то сільське населення зменшилось – на 0,8 %; **по-третє**, в Закарпатській області, навпаки, чисельність населення зростала до 1998 року (1288,2 тис. осіб) і зменшуватись почала з 1999 року (1287,4 тис. осіб). В сільській місцевості області, де популяційні проце-

си, як видно з табл. 1, не проявлялись, у 2000 році народжуваність і смертність були на одному рівні, а у 2001 році за рахунок перевищення народжуваності над смертністю приріст сільського населення за рахунок природного руху склав 0,5 %; по-четверте, Закарпатська область виділяється переважанням чи-

сельності сільського населення щодо міського, в той час як в Україні, навпаки, переважає міське населення. Проте чисельність сільського населення в цілому зменшується і це є результатом механічного руху, тобто міграційних процесів. Інтенсивність міграції відображає табл. 2.

Таблиця 2. Інтенсивність міграції населення в Закарпатській області (1990-2000 рр.)*
(на 1000 осіб населення, промім)

Параметр	1990	1995	1998	1999	2000
1	2	3	4	5	6
По області					
Всього мігрантів	34,0	15,0	16,8	16,4	16,9
Прибуло	16,3	6,6	7,5	7,1	7,5
Вибуло	17,7	8,4	9,3	9,3	9,4
Міська місцевість					
Всього мігрантів	46,9	23,0	25,2	23,0	23,5
Прибуло	26,4	10,0	11,1	10,5	10,8
Вибуло	20,5	13,0	14,1	12,5	12,7
Сільська місцевість					
Всього мігрантів	24,8	9,7	11,4	12,2	12,7
Прибуло	9,1	4,3	5,2	4,9	5,4
Вибуло	15,7	5,4	6,2	7,3	7,3

* Джерело: *Закарпаття 2000: Статистичний щорічник / Закарпатське обласне управління статистики. – Ужгород, 2001. – С. 312.*

З наведеної таблиці видно, що для сільської місцевості в аналізовані роки характерно негативне сальдо міграції, а для міської місцевості тільки для 1995-2000 рр.

Залежно від мети дослідження людські ресурси характеризуються різними соціально-економічними категоріями. Найширше використовуються такі з них: населення, економічно активне населення (за методикою МОП), трудові ресурси (традиційна методика).

Економічно активне населення або робоча сила у відповідності з методикою МОП, - це частина населення обох статей, яка протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів і надання послуг. Кількісно економічно активне населення, як видно із схеми 1, складається з чисельності зайнятих економічною діяльністю і чисельності безробітних, до яких за цією методикою відносять чітко визначені групи людей.

Зайняті економічною діяльністю – це особи у віці 15 – 70 років, які виконують роботи за винагороду за наймом на умовах повного або неповного робочого часу, працюючих індивідуально (самостійних) або в окремих громадян – роботодавців, на власному (сімейному) підприємстві, безплатно працюючі члени домашнього господарства, зайняті в особистому підсобному господарстві, а також тимчасово відсутні на роботі. Зайнятими за цією методикою вважаються особи, які працювали протягом тижня не менше 4 годин (в кожному підсобному господарстві не менше 30 годин) незалежно від того, була це постійна, тимчасова, сезонна, випадкова чи інша робота.

Безробітні у визначенні МОП – це особи у віці 15 – 70 років (як зареєстровані, так і незареєстровані в державній службі зайнятості), які визначаються трьома умовами: не мають роботи (прибуткового заняття), шукають роботу або намагаються організувати власну структуру, готові приступити до роботи. До цієї категорії відносяться також особи, які навчаються за направленнями служби зайнятості, знайшли роботу і чекають відповіді або готуються до неї приступати, але в даний момент ще не працюють.

У вітчизняній економічній літературі, в статистичному обліку, в державному регулюванні економіки для означення людських ресурсів використовується термін “трудові ресурси”. Трудові ресурси – це частина населення країни, що за своїм фізичним розвитком, розумовими здібностями і знаннями здатна працювати в народному господарстві. Які категорії населення відносяться до трудових ресурсів, відображає схема 1. Для кількісного визначення межі трудових ресурсів введено поняття “працездатне населення”, “працездатний вік”, “працюючі пенсіонери”, і “працюючі підлітки”.

В Україні у відповідності до системи законодавчих актів працездатним віком вважається для жінок 16-54, для чоловіків 16-59 років включно. Для деяких видів трудової діяльності, що пов'язані з роботою у несприятливих умовах праці або вимагають від працівників якості, що з віком помітно зменшуються, пенсійний вік настає раніше на 5-10 років. Такі люди набувають статус “пільгові пенсіонери” і найчастіше вони продовжують працювати і залишаються у складі трудових резервів. До складу трудових резервів відносяться також працюючі

пенсіонери поза верхньої межі працездатного віку (від 55 років для жінок і 60 для років чоловіків) та працюючі підлітки поза нижньої межі працездатного віку (15 і менше років).

В багатьох розвинутих країнах законодавчо встановлена верхня межа працездатного віку на 5-10 років вище ніж в Україні, але і середня тривалість життя там значно перевищує аналогічні показники нашої країни. Загальною світовою практикою є нижня межа пенсійного віку для жінок, хоча всюди середня тривалість життя чоловіків менша, ніж жінок.

Оскільки ресурси для праці є частиною населення, то відтворення ресурсів для праці відображає стан і характеризує відтворення населення як частини цілого. Динаміка чисельності всього населення визначає динаміку чисельності економічно активного населення, але ця залежність не проста. Інакше кажучи, збільшення (зменшення) чисельності населення обумовлює динаміку чисельності економічно активного населення за методикою МОП та трудових ресурсів за традиційною методикою, але під дією різноманітних причин ці зміни відбуваються не одночасно і не в однаковому масштабі.

Зокрема, як засвідчують дані табл.1, в Україні чітко простежується зменшення народжуваності (колонки 2-5) як в цілому, так і в сільській місцевості та переважання смертності по відношенню до народжуваності. Тобто відбувається звужене відтворення або депопуляція населення, в результаті чого відбувається зменшення кількості, що спостерігається і нині. В Закарпатській області, де популяційні процеси менш помітні, за винятком 2000 року, а для сільської місцевості в аналізовані роки, характерний природний приріст або розширене відтворення населення, крім 2001 року, який характеризується простим відтворенням, що означає постійну кількість населення в результаті приблизно однакової кількості народжуваності і смертності.

Якщо народження дітей збільшує кількість населення одразу, а кількість ресурсів для праці через 15 років, виходячи з методики МОП і через 16 років за традиційною методикою, то смертність непрацездатних людей зменшує кількість населення, але не змінює ресурси для праці. Отже, в перспективі зменшення народжуваності як в Україні, так і на Закарпатті, призведе до зменшення ресурсів для праці.

Розглядаючи відтворення населення і ресурсів для праці в контексті історичного розвитку України відмітимо, що в ХХ ст. життя всіх поколінь нашої держави в демографічному вимірі знач-

но погіршувалось тяжкими драматичними подіями, як Перша і Друга світові та громадянська війни, індустріалізація, колективізація, голодомори, масові репресії, чорнобильська катастрофа, глибока економічна і соціальна криза 90-х років. Окремі з цих подій, особливо Друга світова війна, коли десятки тисяч закарпатців на передодні Вітчизняної війни та загарбання краю, панування угорського фашистського режиму, емігрували в колишній Радянський Союз, в результаті чого більшість з них загинули або стали інвалідами, що викликало деформування статеві-вікової структури населення і трудових ресурсів зокрема. Відтворення населення і ресурсів для праці як в Україні, так і на Закарпатті відбувалося не рівномірно, а "хвилеподібно".

Автори статті підтримують думку науковців, які розглядають відтворення ресурсів для праці як процес постійного і безперервного поновлення кількісних і якісних характеристик економічно активного населення [2,с.39]. Категорія "економічно активне населення" в демографічному вимірі більш широке поняття, ніж "трудові ресурси", що зокрема відображає табл.3 на прикладі Закарпатської області.

З наведеної таблиці зробимо наступні узагальнення:

1) більше 60% від загальної кількості постійного населення області складає сільське населення;

2) все населення в віці 15-70 років складає від 70,0 % у 1995 році до 72,1% у 2000 році по відношенню до всієї кількості постійного населення області;

3) за розрахунковими даними по відношенню до постійного населення області економічно активне населення у 1995 році склало 49%, у тому числі зайняті - 46% і безробітні - 3%, а в 2000 році, відповідно - 45,4%, 40,2% і 5,2 %;

4) за аналізовані роки рівень економічно неактивного населення склав від 21,9% у 1995 році до 28% у 1999 році, 26,7% у 2000 році по відношенню до всієї кількості населення області.

Економічно неактивне населення за методикою МОП - це особи у віці 15-70 років, які не можуть бути класифіковані як зайняті або безробітні. До цієї категорії належать:

- учні, студенти, слухачі, курсанти денної форми навчання;

- особи, що одержують пенсії за віком або на пільгових умовах;

- особи, що одержують пенсії за інвалідністю;

- особи, які зайняті в домашньому господарстві, вихованням дітей та доглядом за хворими;

Таблиця 3. Населення за рівнем економічної активності та трудові ресурси Закарпатської області (1995-2000рр.)^{x)}

Категорія населення області	1995		1998		1999		2000	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Кількість населення у тому числі сільське	1281,7 774,9	100 60,5	1281,1 785,5	100 61,3	1279,0 785,8	100 61,4	1276,3 783,8	100 61,4

Населення за рівнем економічної активності (за методикою МОП)								
2. Все населення у віці 15-70 років	909,2	70,0	912,2	71,2	918,2	71,8	920,7	72,1
2.1. Економічно активне населення у тому числі:	627,6	49	621	48,5	918	71,8	920,7	72,1
зайняте*	589,4	46,0	528,0	41,2	492,5	38,5	512,7	40,2
безробітне**	38,2	21,9	93,7	7,3	67,2	5,3	67,4	5,2
2.2. Економічно неактивне населення	627,6	21,9	290,5	22,7	358,5	28,0	340,6	26,7
Трудові ресурси (за традиційною методикою)								
3. Трудові ресурси - всього	752,1	58,7	769,1	60,0	775,1	60,6	782,9	61,3
у тому числі:								
Працездатне населення у працездатному віці	699,2	54,6	716,4	55,9	723,1	56,5	730,8	57,3
Зайняте в усіх сферах економічної діяльності	584,1	45,6	563,4	44,0	552,7	43,2	545,8	42,8
Безробітні	44,0	3,4	65,1	5,1	68,8	5,4	73,0	5,7
Учні у працездатному віці, які навчаються без відриву від виробництва	33,3	2,6	37,3	2,9	38,4	3,0	39,3	3,1
Незайняте працездатне населення	129,6	10,1	140,0	10,9	145,0	11,3	153,6	12,0

^{*)} Розраховано за джерелом: Закарпаття 2000: Статистичний щорічник/ Закарпатське обласне управління статистики. — Ужгород, 2001. — С. 316,329.

* Зайняті у складі населення за рівнем економічної активності (за методикою МОП) до кількості постійного населення у віці до 15-70 років.

** Аналогічно і стосовно безробітних: за методикою МОП вони розраховані у співвідношенні до населення у віці 15-70 років; у нашому випадку рівень безробіття розраховано до кількості постійного населення

- особи, які зневірилися знайти роботу, тобто готові приступити до роботи, але припинили її пошуки, оскільки вичерпали всі можливості для її одержання;

- інші особи, які не мають необхідності або бажання працювати, та ті, що шукають роботу, але не готові до неї найближчим часом.

5) трудові ресурси як соціально-економічна категорія за традиційною методикою у кількісному співвідношенні населення не співпадають "за рівнем економічної активності (за методикою МОП) "стосовно всієї кількості постійного населення. Так, якщо у 1995 році частка трудових ресурсів до всього постійного населення складала 58,7%, то населення у віці 15-70 років – 70,9%, а в 2000 році відповідно 61,3 і 72,1%;

6) значні розбіжності існують щодо кількості та питомої ваги по відношенню до всієї кількості

постійного населення між економічно неактивним населенням за методикою МОП та незайнятим працездатним, що відображає таблиця 3.

І нарешті рівень безробіття на Закарпатті, як і в Україні в цілому, явно знижується, виходячи із визначення його за методикою МОП.

Фактично кількість безробітних та рівень безробіття в Україні та її регіонах і зокрема в Закарпатській області за методикою МОП значно вищий, що засвідчують дані станом на 1 січня 1999 року додатку 1. З наведеного додатку видно, що найвищий рівень безробіття в аналізованому році був у Закарпатській області (15,1%), Львівській (14,3%), Рівненській (14,1%) областях.

В цілому в Україні сільське населення у кількісному відношенні перевищує міське в 6 із 26 регіонів (включаючи міста Київ і Севастополь), про що засвідчують дані таблиці 4.

Таблиця 4. Регіони України, в яких переважає сільське населення на 1 січня 2001р.^{х)}

Регіони України	Територія тис. км ²	Кількість населення тис.	У тому числі		Відсоток сільського населення	Щільність населення чол.на 1 км ²
			міське	сільське		
1	2	3	4	5	6	7
1. Вінницька	26,5	1799,1	877,0	922,1	51,3	68
2. Закарпатська	12,8	1282,0	499,1	782,9	61,1	100
3. Івано-Франківська	13,9	1453,7	631,5	822,9	56,6	105

4. Рівненська	20,1	1184,4	563,0	621,4	52,5	59
5. Тернопільська	13,8	1151,1	509,4	641,7	55,7	83
6. Чернівецька	8,1	929,2	397,7	531,5	57,2	115
Разом	95,2	7799,5	3477,7	4321,8	55,4	82
Довідково: Україна	603,7	49291,2	33537,2	15754,0	32,0	82

^{*)} Джерело: Україна у цифрах у 2001 році: Корот. стат. довід./ Держкомстат України. - К.: Техніка, 2002. – С. 20.

Розрахункові підсумкові дані по 6 адміністративних областях України, в яких переважає сільське населення засвідчують:

- територія їх складає 15,85, кількість наявного населення в цілому також 15,8%, у тому числі сільського 27,4% до середньоукраїнських показників;

- найбільша частка сільського населення припадає на Закарпатську (61,1%), Чернівецьку

(57,2%) та Івано-Франківську (56,6%) області по відношенню до всього наявного населення;

- вищезазнані області розташовані в регіоні Українських Карпат і це засвідчує, що у демографічному вимірі тут переважає трудовий потенціал сільської місцевості навіть з урахуванням Львівської області, в якій більшість населення складає міське, про що зокрема засвідчує табл. 5.

Таблиця 5. Територія і кількість наявного населення в адміністративних областях регіону Карпат України на 1 січня 2001 року.

Адмін. області регіону України	Територія тис. км ²	Кількість населення тис.	У тому числі		Відсоток сільського населення	Щільність населення чол. на 1 км ²
			міське	сільське		
1	2	3	4	5	6	7
1. Закарпатська	12,8	1282,0	499,1	782,9	61,1	100
2. Львівська	21,8	2703,3	1644,0	1059,3	39,2	124
3. Івано-Франківська	13,9	1453,7	631,5	822,9	56,6	105
4. Чернівецька	8,1	929,2	397,7	531,5	55,7	115
Разом	56,6	6368,2	3172,3	3195,9	50,2	112
В % до України	9,4	12,9	9,5	20,3	-	-

З наведеної таблиці видно, що адміністративні області регіону Українських Карпат, займаючи 9,4% території країни, зосереджують більше п'ятої частини сільського населення держави. У демографічному вимірі тут ще більша частка трудового потенціалу сільського населення, оскільки у працездатний вік вступає молодь покоління років розширеного відтворення населення і трудових ресурсів.

Трудовий потенціал, визначення якого подано на початку статті [2,3], значно більший в сільській місцевості від діапазону економічно активного населення, оскільки виходить за межі населення молодшого 15 і старшого 70 років. Воно працює в особистих підсобних та домашніх господарствах і такі господарства стали основним товаровиробником більшості видів сільськогосподар-

ської продукції не тільки в Закарпатській області та в регіонах Українських Карпат, а також і в державі. Не випадково до цих проблем все більше проявляють інтерес науковці Інституту аграрної економіки УААН та інших науково-дослідних установ і навчальних закладів нашої країни, про що свідчать публікації останніх років [5,6,7,8,9].

Отже, особливості відтворення трудового потенціалу проявляються не тільки на державному і регіональних рівнях, але і на внутрірегіональному. Зокрема, в Українських Карпатах такі особливості проявляються в розрізі природно-економічних зон та серед етнічних груп населення, що вимагає додаткового дослідження відтворення ресурсів для праці на відповідних територіях і зокрема в сільській місцевості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціально-трудовий потенціал: Теорія і практика. У двох частинах. Наукова думка. – К., 1994. Ч. 1. – С. 5-38.
2. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: Навч. посіб. –К.: Знання – Прес, 2000. - 313с.
3. Современная концепция трудового потенциала / Сборник научных трудов. – К., 1990. – С. 12.
4. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості / Долішній М. І., Злупко С. М. та інші. – Ужгород: Карпати, 1997. – С.43 – 44.
5. Саблук П. Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті / Доповідь на Третій Всеукраїнських зборах (конгресі) вчених – аграрників 29 – 30 березня 2001 року – Київ – 2001. – 93 с.

6. Мікловда В. П., Пітюлич М. І. Область еколого–економічного розвитку (до постановки питання про формування концепції соціально–економічного розвитку Закарпатської області). – Ужгород, 1999. – 63с.
7. Богущкий О. А., Михайлов С. І. Соціально демографічні умови життя домогосподарів України / соціально–економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 102 – 104.
8. Краснов Ю. М. Структурні зрушення зайнятості сільського населення / Там само. — С. 165 – 167.
9. Мартянов В. П., Бугаєва Т. В. Использование трудового потенциала села / Там само. – С. 176 – 178.

Додаток 1.

Кількість безробітних та рівень безробіття в регіонах України станом на 1 січня 1999 року
(за методикою МОП)^{х)}

Регіони	Кількість безробітних тис. осіб	Рівень безробіття %
Україна	2937,1	11,3
Автономна Республіка Крим	137,3	12,8
Вінницька область	87,4	8,4
Волинська область	63,2	12,2
Дніпропетровська область	222,1	11,9
Донецька область	252,0	9,2
Житомирська область	88,1	11,6
Закарпатська область	93,7	15,1
Запорізька область	134,2	14,3
Івано-Франківська область	97,9	13,7
Київська область	110,8	10,1
Кіровоградська область	93,3	14,5
Луганська область	158,3	12,4
Львівська область	229,0	14,9
Миколаївська область	81,1	12,5
Одеська область	106,5	7,9
Полтавська область	92,2	11,1
Рівненська область	78,3	14,1
Сумська область	64,5	8,6
Тернопільська область	46,5	8,4
Харківська область	171,3	11,5
Херсонська область	72,7	11,5
Хмельницька область	70,9	8,2
Черкаська область	77,5	10,3
Чернівецька область	46,3	11,6
Чернігівська область	54,0	8,4
м. Київ	194,3	13,2

^{х)} Джерело: праця в Україні у 1998 році: Стат. зб. – К., 1999. – С. 22